

COLECȚIA DE FACSIMILE A EDIȚIILOR LUI FRANCISCUS SKORYNA – EXEMPLU DE VALORIFICARE A PATRIMONIULUI DE CARTE EUROPEANĂ

**Aliona MUNTEAN,
Aliona TOSTOGAN,
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova**

Rezumat: Autorii articolului se axează pe faptul achiziționării, grație generoasei donații venite din partea Ambasadei Republicii Belarus în Moldova, a valoroasei colecții de facsimile a edițiilor lui Franciscus Skorina (Skoryna), medic și umanist, unul din primii tipografi de carte din Europa de Est. Ediția în 21 de volume cuprinde setul complet de cărți tipărite de Skoryna în Praga și Vilna. Aceste lucrări, prețioase primordial prin valoarea sa intrinsecă, reflectă nu numai bogata istorie a dezvoltării cărții și tiparului în Europa, dar și patrimoniul faimosului lor conațional.

Cuvinte-cheie: Franciscus Skorina (Skoryna), facsimile, patrimoniu documentar.

Abstract: The authors of the article focus on an acquisition, received as a generous donation from the Embassy of the Republic of Belarus in Moldova. It is the valuable collection of facsimile editions of Francysk Skoryna (Franciscus Skorina), a doctor and humanist, one of the first book printers in Eastern Europe. The 21-volume edition includes the complete set of publications printed by Skoryna in Prague and Vilna. These works, precious foremost by their intrinsic value, reflect not only the rich history of book and printing in Europe, but also the heritage of famous Francysk Skoryna.

Keywords: Franciscus Skorina (Skoryna), facsimiles, documentary heritage.

Istoria tiparului și a cărții europene ar fi necompletă fără numele lui Francysk Skoryna - umanist, medic, traducător și unul dintre primii tipografi de carte din Europa de Est, care a pus bazele dezvoltării limbii belaruse. Skoryna și-a dedicat viața publicării textelor biblice. El a căutat să pună *Biblia* la dispoziția oamenilor simpli și să o scrie într-un limbaj pe înțelesul tuturor. Skoryna a compus, de asemenea, prefete la edițiile sale, în care a subliniat că scopul activităților sale de publicare este de a ajuta oamenii obișnuiți „să cunoască înțelepciunea și știința”.

Numele lui Skoryna este inseparabil de

istoria țării, iar păstrarea patrimoniului documentar al editorului este unul din obiectivele de bază pentru Biblioteca Națională din Belarus. Ideea de a uni într-o colecție facsimil toate cărțile editate de Skoryna a fost concretizată într-un proiect, conceptualizat și finalizat cu succes. Proiectul a durat cinci ani, începând cu anul 2013, când a fost semnat un acord între Biblioteca Națională a Republicii Belarus și Banca BELVEB pentru implementarea programului de editare facsimilă a cărților lui Skoryna. Inițiatorii proiectului, care și-au combinat forțele, au reușit să atingă obiectivul comun – să găsească copii electronice ale cărților

lui Francysk Skoryna dispersate în întreaga lume și să le reediteze în 2017 ca o ediție completă facsimilă multi-volum.

Finalizarea proiectului de reimprimare facsimilă a patrimoniului de carte editat de Francysk Skoryna a devenit un cadou frumos pentru aniversarea a 500 ani de la tipărirea cărților din Belarus, dată remarcabilă, care a fost inclusă în Calendarul UNESCO.

Ajunsă în Republica Moldova, ediția cu 21 de volume cuprinde setul complet de cărți tipărite de Skoryna în Praga și Vilnius. Aceste lucrări reflectă nu numai bogata istorie în dezvoltarea cărții și tiparului în Europa și Republica Belarus, confirmată de patrimoniul faimosului lor conațional, dar și efortul unei mari echipe de profesioniști și oameni întreprinzători care au fost inițiatorii proiectului și care au adus o colosală contribuție la implementarea sa. Evident, succesul unui proiect atât de grandios ar fi fost imposibil fără susținerea statului și implicarea unor funcționari, specialiști de forță și cercetători științifici ai unor ministere și ai Academiei de Științe. Volumul de culoare sură, fără numerotare, care nu conține nici o copie facsimilă, prezintă date despre desfășurarea proiectului și persoanele care au participat la realizarea obiectivelor proiectului la diferite etape, au depistat edițiile originale și au obținut acceptul pentru copiile lor electronice.

Chiar la etapa de conceptualizare a proiectului s-a hotărât că ediția va fi trilingvă, informația oferită la fiecare volum fiind reprodusă în limbile belarusă, rusă și engleză. Fiecare volum din cele douăzeci, în afară de ediția facsimilă propriu-zisă, conține date despre ediția originală de pe care sa făcut copia facsimilă, articole critice asupra ediției semnate de Halina Kirejva (Галина Киреева) și Aleksandr Susa (Александр Суша), colaboratori ai Bibliotecii Naționale din Belarus și prefețele scrise în original de doctorul Francysk Skoryna din Polotsk, dar adaptate la limbile rusă și belarusă contemporane și traduse în engleză.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка

Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

T. 1 : Кніга быцця = Книга Бытия = The Book of Genesis. – 2013. – 271 p.

Volumul 1 prezintă un scurt articol despre viața, activitatea și moștenirea culturală a lui Francysk Skoryna cu semnătura lui Hieorhij Halencanka (Георгий Голенченко), doctor în istorie, șef al Departamentului de Istorie a Belarusiei al Institutului de Istorie al Academiei Naționale de Științe din Belarus; date despre **Prima carte a lui Moise – Geneza (Книга бытия)** semnate de Halina Kirejva (Галина Киреева) și Aleksandr Susa (Александр Суша), colaboratori ai Bibliotecii Naționale din Belarus; prefața scrisă de doctorul Francysk Skoryna din Polotsk pentru toată **Biblia** și prefață la **Prima carte a lui Moise (Geneza)** de Francysk Skoryna.

Copia facsimil din volumul 1 conține o foaie de titlu comună pentru toate edițiile cu titlul general: **Библия (Biblia)** și cu indicarea numelui editorului: Francysk Skoryna din Polotsk. În continuare copia facsimil a cărții ne prezintă *Geneza* sau *Facerea*, care este prima carte a *Pentateuhului* (a celor *Cinci Cărți ale lui Moise*), deci și a *Vechiului Testament și Tanakhului*. Tradiția evreiască îi atribuie lui Moise scrierea primelor cinci cărți ale *Bibliei* ebraice, cărți cunoscute sub numele ebraic *Tora* sau sub echivalentul grecesc *Pentateuh*. Dar câțiva factori demonstrați i-au convins pe unii cercetători din secolul al XVII-lea că cel puțin primele cinci cărți ale *Bibliei* au fost alcătuite, amplificate și înfrumusețate ulterior de editori anonimi și de revizorii din secolele care au urmat. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și preponderent în cel de-al XIX-lea, mulți cercetători critici ai *Bibliei* au început să se îndoiască de faptul că Moise ar fi avut ceva de-a

face cu scrierea cărților *Pentateuhului*; ei au ajuns să creadă că *Biblia* era în mod exclusiv opera unor autori târzii. Acești cercetători au prezentat ceea ce părea a fi drept versiuni diferite ale aceluiași povești din cărțile *Pentateuhului*, sugerând că textul biblic era produsul mai multor scriitori care puteau fi astfel recunoscuți.

Distinctiv pentru ediția lui Skoryna este faptul că în textul canonic al *Bibliei*, tradus nemijlocit de Francysk Skoryna sunt incluse două prefețe și o postfață, care îi aparțin. Ediția conține două gravuri: „Sfânta treime” pe versoul foii de titlu și „Facerea lumii” pe versoul paginii a opta.

„Facerea lumii” este împărțită în șase părți, care reflectă șase zile de creare a lumii. Pe gravura zilei a patra, ziua facerii luminătorilor pe tăria cerului, deslușim imaginea în care soarele se contopește cu luna, imagine tratată ca un signet (semn de carte), care aparținea lui Francysk Skoryna, demonstrând paternitatea. Fără îndoială, această imagine era simbolică pentru editor, căci este folosită aproape în toate edițiile lui.

Copia facsimil este editată în baza copiilor digitale din colecția bibliotecii științifice din Görlitz, Germania. Exemplarele originale ale acestui volum se mai regăsesc în mai multe biblioteci și muzee mari din Rusia (7 ex), Ucraina (Odesa) și Polonia.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Францыска Скарыны = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 2 : Книга Выход = Книга Исход = The Book of Exodus. – 2014. – 191 p.

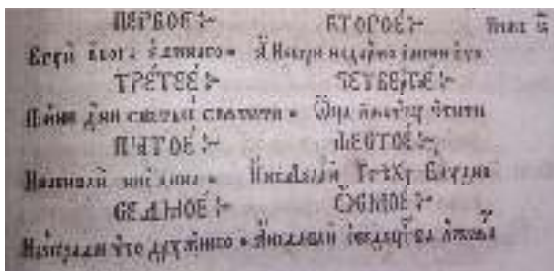
Volumul 2 conține *Cartea a doua a Vechiului Testament*, atribuită lui Moise, în care este relatată ieșirea evreilor din Egipt – *Ieșirea* sau *Exodul*.

Spre deosebire de volumul 1, *Exodul* nu are o foaie de titlu cu denumirea „Biblia” (ca și toate celelalte ediții din Praga, de altfel), ci începe cu o foaie de titlu specifică pentru edițiile lui Skoryna. Foaia prezintă denumirea scurtă a cărții – *Исход* (*Exodul*); o gravură intitulată „Дочь фараона нашла ребенка Моисея в воде” (fîca faraonului l-a găsit pe copilul Moise în apă) și denumirea completă a cărții: *Книги второй Моисеивы, называемые Исход*, полностью переведенные на русский язык доктором Франциском Скориной из славного града Полоцка. Богу в Троице единому и Пречистой Матери его к почитанию, а людям посполитым для обучения” („Cartea a doua a lui Moise, numită Exod, traduse pe deplin în limba rusă de doctorul Franciscus Skoryna din orașul glorios Polotsk lui Dumnezeu unic în Treime și a Preacuratei Maice a Lui pentru cinstire și de învățătură pentru oamenii pospoliți”. Cartea conține tradițional prefața lui Skoryna, în care se redă conținutul scurt al acestei părți cu propriile sale comentarii. Comentariile lui Skoryna sunt scrise nu canonic, ci într-o limbă „vie”, foarte explicit și pe înțelesul tuturor. Cele zece

povețe, reproduse în prefață la *Exod*, sunt redată în formă de verset, pentru a putea fi mai ușor memorate. Cele șase gravuri ale cărții sunt incluse cu scopul de a ilustra cele mai complicate imaginare din *Biblie*, fapt care este caracteristic pentru toate edițiile lui Skoryna, dar reliefat în *Exod*. După prefață Skoryna a stipulat: „Если кто-нибудь из простых людей моих братий, захочет выяснить для себя, каким образом были созданы храм, кивот, стол, светильник и ризы жреца, описание всего этого он найдет ниже” („Dacă cineva din oamenii obișnuiți, frații mei, va dori să înțeleagă, cum arată templul, kivotul, masa, sfeșnicul și haina preotului, el va găsi descrierea tuturor acestor lucruri mai jos”).

Un fenomen unic, care nu se mai întâlnește în edițiile lui Skoryna, este textul tipărit în două coloane (pentru cele zece porunci).

Exemplarele păstrate ale acestei publicații se regăsesc în Rusia, Ucraina și Germania. Majoritatea sunt incomplete.

Copia facsimil prezentată este editată în baza copiei digitale din colecția bibliotecii științifice din Görlitz, Germania.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 3 : Кніга Лявіт = Книга Левит = The Book of Leviticus. – 2014. – 151 с.

Cartea Leviticului sau pe scurt *Leviticul* este a treia carte a *Pentateuhului*, deci și a *Vechiului Testament*.

Cartea *Leviticului* este numită de evrei „Legea preoților” sau „Legea jertfelor”. Ea cuprinde dispoziții privitoare la jertfele pentru păcat și pentru Ziua Ispășirii, preoție, sărbători; unele prescripții alimentare și reguli de curățire rituală a oamenilor. Întâlnim dispoziții legale și morale privitoare la robie, ajutorarea săracilor și străinilor, furt, desfrânare, ghicire, ascunderea adevărului în fața justiției, îndemnuri morale la iubirea aproapelui ca pe sine, la respectul față de bătrâni; interdicții morale (jurământul strâmb pe Numele Domnului, amânarea până a doua zi a plății zilierilor, ura, răzbunarea, camăta), interdicții referitoare la corp (tatuaje, etc.). O atenție deosebită este acordată căsătoriei și castității, sfințeniei în viața de fiecare zi și atitudinii poporului lui Israel față de poruncile lui Dumnezeu.

Se presupune că *Cartea Leviticului* a văzut lumina tiparului în anul 1519 sau 1520 în Praga, având 54 de foi, cusute în 7 caiete.

Prima pagină este ornată cu o gravură mare și conține titlul ediției „Первая книга Моисеева, называемая Левит, полностью переведенная на русский язык доктором Франциском Скориной из Полоцка, Богу в Троице единому и Пречистой Матери Его к почитанию, а людям всем для обучения” (Prima carte a lui Moisei, denumită *Cartea Leviticului*, tradusă integral în limba rusă de doctorul Franciscus Skoryna din Poloczko, lui Dumnezeu Tatăl și Fiul și Sfântului Duh pentru venerație, dar oamenilor simpli pentru învățare).

Următoarele pagini după foaia de titlu conțin prefața scrisă de Franciscus Skoryna, în care se dă un comentariu la carte cu o prezentare succintă și lămurirea unor termeni din text.

În carte sunt expuse 3 gravuri. Pe prima pagină până la titlul cărții se află gravura originală „Господь Бог глаголет к Моисею около храма свидения” („Dumnezeu îi vorbește lui Moise lângă templu”).

Pe versoul foii de titlu este dată gravura „Аарон, наивысший архиерей сынов израилевых, брат Моисея, правнук Левия. От него же называется Книга эта Левит” („Aaron, cel mai însemnat episcop al fiilor lui Israel, fratele lui Moise, strănepotul lui Levi. De la el această carte e numită *Levitic*”).

Gravura a treia se află după textul prefeței pe versoul foii a șasea și e semnată în felul următor: „Изображение жертвенника, на котором Аарон приносит жертвы

Господу Богу...” („Imaginea altarului pe care Aaron aduce jertfe Domnului...”).

Cartea *Leviticului* este ornată cu 30 de inițiale din 19 table originale.

Organizarea poligrafică a textului ultimei foi a prefeței este specifică pentru volumul 3, pentru că are forma unui triunghi ascuțit cu baza îndreptată în sus. Pagina se termină cu un ornament floral. Acest procedeu vizual pune accentul pe sfârșitul cărții și îl ajută pe cititor să perceapă textul.

„Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Францыска Скарыны = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 4 : Кніга Лічбы = Книга Числа = The Book of Numbers. – 2014. – 183 с.

Numeri sau *Cartea Numeri* este a patra carte a *Pentateuhului*, a celor cinci cărți ale lui Moise, cunoscute pentru evrei ca *Tora*, parte a *Bibliei ebraice* (Tanah), și a *Vechiului Testament* și a *Bibliei creștine*. Denumirea cărții în tradiția iudeo-elenistică și creștină se explică prin faptul că ea începe cu numărătoarea israeliților aflați în drum, în deșert, sub conducerea lui Moise.

În carte se regăsește recensământul israeliților și pregătirile lor pentru reluarea mersului prin deșert, relatarea drumului parcurs din Muntele Sinai până la sosirea evreilor în câmpul Moab (Moav), evenimentele din țara Moabului înainte de trecerea râului Iordan, trimiterea iscoadelor în Țara Canaanului și raportul primit de la acestea, valorile de nemulțumiri în rândurile israeliților confrunțați cu greutatea drumului. Se presupune că Franciscus Skoryna de Poloczko a editat *Cartea Numeri* la Praga în 1519 sau începutul anului 1520.

Prima pagină a ediției este ornată cu o gravură mare și conține titlul ediției «Четвертая книга Моисеева, называемая Числа, полностью переведена на русский язык доктором Франциском Скориной из Полоцка, Богу Отцу и Сыну и Святому Духу к почитанию, а простым людям к доброму научению» (*Cartea a patra a lui Moisei*, denumită *Cartea Numeri*, tradusă

integral în limba rusă de doctorul Franciscus Skoryna din Poloczko, lui Dumnezeu Tatăl și Fiul și Sfântului Duh pentru slăvire, dar oamenilor simpli pentru învățare).

Următoarele 7 pagii conțin o prefață, în care Franciscus Skoryna a descris conținutul cărții, comentând evenimentele complicate din viața israelenilor, punând accentul pe cele 42 de staționări a poporului israelian spre Egipt.

Pe ultima pagină a cărții este dată postfața scrisă de autor.

Cartea Numeri este ornată de inițiale la începutul capitolelor. În carte sunt 39 de inițiale din 21 de table originale. Aceste inițiale sunt reliefate de figuri omenеști, flori, plante, animale, păsări, pești, lună, soare etc.

Conform tradiției tiparului rusesc în *Cartea Numeri* sunt numerotate nu paginile, dar foile. Numerotarea se face cu litere chirilice în colțul drept pe partea din față a foii. Sunt comise și erori. De ex.: foia a 7 este numerotată ca 5, pe foaia 46 este schimbat locul literelor chirilice.

Edițiile *Cărții Numeri* scrise de Francysk Skoryna sunt rare. Deși e cunoscut faptul că edițiile acestei cărți s-au păstrat în secolele XVI-XX-lea în unele biblioteci bielorusse.

În prezent *Cartea Numeri* se păstrează la Biblioteca Națională a Rusiei, Biblioteca de Stat a Rusiei, în Biblioteca Academiei de Științe a Rusiei, în Arhiva de Stat a actelor vechi din Rusia, în Muzeul de Stat de Istorie,

în Muzeul Ținutului Natal din Tiumeni, în Biblioteca Națională a Ucrainei „V. I. Vernadskii”, în Biblioteca Națională Științifică „M. Gorkii” din Odesa, Muzeul Național din Lvov, în Biblioteca Academiei de Științe a Lituaniei, în Biblioteca Națională a Poloniei, în Biblioteca Științifică din Verhnelujtk din Görlitz (Germania). Majoritatea acestor exemplare nu sunt complete.

Ediția facsimil a *Cărții Numeri* editată de Franciscus Skoryna e realizată în baza copiei electronice a exemplarului existent în Biblioteca Științifică din Verhnelujtk din Görlitz (Germania).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 5 : Кніга Друг Закон = Книга Второзаконие = The Book of Deuteronomy. – 2014. – 167 p.

Deuteronomul, cartea a cincea și ultima din *Pentateuh*, prezintă nu mai puțin interes decât cărțile *Leviticul* și *Numerii*. Această carte devine astfel nu numai ultima dintre cele cinci, ci și o completare necesară a tuturor celorlalte.

Numele *Deuteronomul* provine din titlul *Deuteronomion*, pe care îl are cartea în Septuaginta. El este format din cuvintele *deúteros*, care înseamnă „a doua”, și *nómos*, care înseamnă „lege”. Acest titlu înseamnă

deci „a doua Lege sau repetarea Legii”. În pofida semnificației acestui nume, cartea biblică *Deuteronomul* nu este o a doua lege, nici o simplă repetare a Legii. Ea este, mai degrabă, o explicare a Legii, care îndemna Israelul să-l iubească pe Iehova și să asculte de el în Țara Promisă în care avea să intre în scurt timp. Israelii aveau nevoie de încurajare pentru a merge înainte, dar și de avertismente divine pentru a fi ajutați să urmeze calea dreaptă care le aducea binecuvântarea lui Iehova.

Cartea *Deuteronomul* se compune, în principal, dintr-o serie de discursuri pe care le-a rostit Moise înaintea fiilor lui Israel, în câmpiile Moabului, față în față cu Ierihonul. După ce a dat ultimele instrucțiuni cu privire la moartea sa, care se apropia, Moise l-a numit pe Iosua succesor al său, a compus una dintre cele mai frumoase cântări de laudă la adresa lui Iehova și a binecuvântat triburile lui Israel. Ultimul capitol (capitolul 34) conține povestirea despre moartea lui Moise, scrisă într-un alt stil. Se presupune că a fost scrisă de către Iisus Navin, succesorul lui Moisei.

Franciscus Skoryna de Poloczko a editat *Deuteronomul* la Praga în 1519 ca și celelalte volume ale *Pentateuhului*. Spre deosebire de cele trei volume anterioare, anul ediției în acest volum este indicat în câmpul datelor despre ediție, plasate în postfață.

Cu toate că prin exteriorul ei cartea are trăsături comune cu volumele anterioare și începe tradițional cu prima foaie care include o gravură mare cu chipul lui Moisei care îndrumază poporul israelian și titlul complet al cărții «Пятая книга Моисеева, называемая по-еврейски *Дворим*, по-гречески *Деутерономион*, по-латински *Секунда лекс*, а по-русски „Второй законъ”, полностью переведенная доктором Франциском Скориной из Полоцка» (Cea de-a cincea carte a lui Moisei, numită în ebraică *Dvorim*, în greacă *Deuteronomon*, în latină *Secunda Lex* și în rusă „Второй законъ”, tradusă integral de doctorul Franciscus Skoryna din Polotsk), acest titlu se deosebește considerabil după structura sa. În primul rând, în el sunt incluse traduceri ale titlului cărții în diferite limbi, ceea ce nu era caracteristic pentru

titlurile cărților, dar pentru postfețele scrise de Francysk Skoryna. În al doilea rând, pe foaia de titlu al *Deuteronomului* lipsește fraza tradițională despre destinul cărții «Богу в Троице единому и Пречистой Матери Его к почитанию, а людям всем для обучения».

Următoarele 7 pagini conțin prefața cărții, în care Franciscus Skoryna prezintă conceptul religios a 2 legi – „Poruncile Domnului însămnătate în sufletele oamenilor și Poruncile Domnului scrise în *Sfânta Scriptură*.”

Cartea *Deuteronomul* este ornată de inițiale care reprezintă începutul capitolelor. În carte sunt 37 de inițiale din 24 de table originale.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 6 : Кніга Іова = Книга Иова = The Book of Job. – 2014. – 138 p.

Cartea lui Iov este o carte cu conținut istoric, fiind, totodată, un poem dramatic care ni-l prezintă pe Iov în aspectul său filosofic. Tema cărții este realitatea și sensul suferinței în viața oamenilor lui Dumnezeu. Scena acțiunii cuprinde cerul și pământul deopotrivă. Dumnezeu și Satan se înfruntă în lumea nevăzută, iar consecințele se fac resimțite în lumea noastră prin încercări, binecuvântări și suferințe. *Cartea*

lui Iov este o perlă a literaturii universale. Profunzimea ideilor ei transcend timpul și civilizațiile, fiind la fel de actuale astăzi ca și în vremea în care au fost așezate pe hârtie.

Cartea prezintă povestea lui Iov, suferințele sale în momentul când se află în mâinile lui Satana, discuțiile sale cu prietenii despre originea și natura suferinței lui, provocarea lui Dumnezeu și, în cele din urmă, un răspuns de la Dumnezeu.

Cartea lui Iov clarifică asupra problemelor majore cu care credinciosul mai devreme sau mai târziu se confruntă: misterul răului și al suferinței, întâlnirea lui Dumnezeu chiar și în eșecul aparent al reușitei omenești, dificultățile dialogului cu omul care suferă și, în sfârșit, sensul vieții însăși în perioada când trebuie să integreze perspectiva morții.

Cartea lui Iov prezintă așadar viața omului care a răbdat suferința și a ridicat-o pe aceasta la rang de virtute. Ea poartă numele personajului principal și nu are un autor cunoscut.

Numele lui Iov înseamnă *potrivnic, dușman, a trata pe cineva drept dușman*. Însă, punând aceste traduceri în directă corelare cu conținutul cărții, am deduce sensul de *dușmănit și persecutat*.

Cartea lui Iov este a doua ediție tipărită de către Franciscus Skoryna în Praga la 10 septembrie 1517. Cartea este structurată în felul următor: foia de titlu, prefața, textul de bază și o scurtă postfață. Pe foia de titlu, sub gravură, este dat titlul cărții și un catrien-dedicație. Prin dedicația în formă de vers Franciscus Skoryna specifică că munca lui are un scop dublu: pe de o parte slăvirea Domnului, Maicii Domnului și a altor sfinți, pe de altă parte – educația poporului simplu.

Franciscus Skoryna pune accentul pe importanța *Cărții lui Iov* spre sfârșitul prefeței: „Всякому человеку следует ее прочеть, поскольку это зеркало нашей жизни, лекарство для души, утешение для всех печалующихся” („Fiecare persoană ar trebui să o citească, pentru că este oglinda vieții noastre, un leac pentru suflet, o alinare pentru toți cei care se întristează”).

Pentru prefața *Cărții lui Iov* este specific

faptul ca Franciscus Skoryna se semnează nu sub numele oficial Franciscus, dar sub numele Frantișe «...я, Франтишек, Скоринин сын, из Полоцка...» și a arătat rolul lui de editor a acestei cărți: «Поэтому я...повелел печатать Книгу святого Иова...» (Prin urmare, ... am ordonat să fie publicată *Cartea lui Iov*...).

Cartea lui Iov este ornată cu 46 de inițiale, care sunt la începutul capitolelor, din 34 de table originale.

Cartea lui Iov a fost tipărită pe foi ieftine fără filigrane. Ea este lipsită de numerotarea foilor și a caietelor din carte, nu are cuvinte imprimate pe câmpul de jos al foii, care dublează primul cuvânt din foia următoare.

Astăzi sunt cunoscute 12 exemplare a *Cărții lui Iov*.

Ediția facsimil a *Cărții lui Iov* a fost executată în baza exemplarului păstrat în Biblioteca Națională a Rusiei (Sankt Petersburg).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 7 : Кніга Ісуса, сына Нава = Книга Исуса, сына Навина = The Book of Joshua. – 2014. – 135 p.

Volumul 7 prezintă *Cartea lui Iosua Navi*, care este una din cărțile *Vechiului Testament*, a șasea, în ordine canonică, urmând după *Pentateuh*. *Cartea lui Iosua Navi* este strâns legată de *Pentateuh* și prezintă, de fapt, o continuare a primelor cinci cărți. Ea este prima din seria așa-numitelor „cărți istorice” și descrie cucerirea și împărțirea Canonului de către prima generație de israeliți după exod, sub conducerea lui Iosua. Cartea este, de fapt, o culegere de comunicate de pe câmpul de luptă, care caracterizează dreptul militar iudaic din vremuri foarte vechi. Remarcabil e faptul că însuși Iosua Navi în text este prezentat nu atât ca personalitate de sine stătătoare, ci ca executor al voinței lui Dumnezeu.

Pagina de titlu a cărții conține o gravură cu lămurirea: «Исус Навин ведет людей Израелевы через Иордан» (Iisus Navi conduce poporul Israel prin Iordania) și denumirea completă a cărții: «Книги Исуса Навина, называемые по-еврейски Йехошуа бин Нунб полностью переведенные на русский язык доктором Франциском Скориной из славного града Полоцка Богу к почитанию, а людям для обучения» („Cartea lui Iosua, numită în ebraică de Yehoshua bin Nunb, tradusă pe deplin în limba rusă de doctorul Francis Skoryna din orașul glorios Polotsk lui Dumnezeu pentru cinstire și de învățatură pentru oameni”. Gravura, realizată în tehnica colografiei, ilustrează epizodul care reflectă conținutul cărții. Unii cercetători menționează că, deși gravura reflectă poporul israelit, tipajul personajelor este mai mult slav, la fel ca și acoperămintele de cap, care se aseamănă mult cu „namitka” – un acoperământ de cap tradițional antic pentru fete și femei căsătorite la slavi, fapt care demonstrează influența culturii cehe asupra gravurii.

Următoarele șapte pagini conțin postfața lui Skoryna, care caracterizează ediția și lămurște importanța ei din punctul de vedere al teologiei creștine. Skoryna depune stăruința să descrie cât mai detaliat meleagul palestinian, unde se desfășoară acțiunea, anume pentru cititorul slav, puțin cunoscut cu acele locuri. În postfața dată Skoryna pentru prima dată folosește pentru descri-

erea *Sfintei Scripturi* „înțelegerea spirituală” („духовне разумеючи”), aducând comparații între *Vechiul și Noul Testament*, între Iosua Navi și Iisus Hristos: «...как иисус сын Навин, ввел народ Израилев в землю обетованную, так Иисус, Сын Божий, ведет тех, кто верит в него в Царство Небесное, это значит в землю живых...» („... la fel cum Iosua, fiul lui Navi, a adus poporul lui Israel în țara promisă, tot așa Iosua, Fiul lui Dumnezeu, îi conduce pe cei care cred în El în Împărăția cerurilor, aceasta înseamnă în țara celor vii ...”).

Caracteristică anume acestei ediții este prezența unor adnotări la începutul fiecărui capitol cu descrierea succintă a conținutului. Postfața tradițională cu datele de ediție este complinită de mulțumiri aduse Domnului pentru realizarea ediției sale: «Завершается Книга Исуса, сына Навина, называемая евреями Егошуа бин Нун, по Божией милости и Его Пресвятой, Преподобной и Пречистой Девы-Матери Марии к научению простых людей русского языка. Издана и переведена повелением и тщанием ученого мужа Франциска Скорины из славного города Полоцка, в свободных науках и в лекарстве доктора. В великом месте Пражском в лето от рождения Спасителя нашего Иисуса Христа, Сына Божия, из Непорочной девы Марии, тысяча пятьсот восемнадцатое, в двадцатый день месяца декабря» („Cartea lui Iosua, fiul lui Navi, numit de evrei Egoșhua bin Nun, este finalizată prin harul lui Dumnezeu și al Preasfintei Sale, Binecuvântatei și Precuratei Fecioare-Mame Maria, pentru a învăța oamenii obișnuiți limba rusă. A fost publicată și tradusă la comanda și cu îngrijirea învățatului om Franciscus Skoryna din gloriosul oraș Polotsk, doctor în științe diverse și în medicină. În marele loc din Praga, vara, la o mie cincisute și optsprezece de la nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, de la Fecioara Maria, în a douăzecea zi a lunii decembrie”).

Ediția facsimil a *Cărții lui Iosua Navi* editată de Francysk Skoryna e realizată în baza copiei electronice a exemplarului existent la Biblioteca Științifică din Verhnelu-jițk din Görlitz (Germania).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 8 : Кніга Суддзяюў Израілевых = Книга Судей Израелевых = The Book of Judges, Кніга Руфі = Книга Руфи = The Book of Ruth. – 2014. – 171 p.

Volumul 8 Conține *Cartea Judecătorilor*, care este socotită a șaptea carte a *Vechiului Testament*. *Cartea Judecătorilor* continuă *Cartea lui Iosua Navi*. Denumirea provine de la bărbații ridicați de Dumnezeu la anumite intervale de timp, numiți judecători (șofetim). Ei guvernau poporul în vreme de restriște și de invadare de către neamuri străine. Stăpânirea neamurilor nu era continuă, ci întreruptă pe timp mai lung sau mai scurt, de pace și liniște. Cartea cuprinde 360-400 de ani, de la Iosua, respectiv de la „zilele bătrânilor” până la introducerea regimului monarhic (cca 1050 î. Hr). Autor al cărții, conform tradițiilor iudaice, este socotit prorocul Samuil.

Cartea Judecătorilor este ultima, după cum se știe astăzi, ediție a lui Skoryna editată la Praga.

Pagina de titlu este, tradițional, ornată de o gravură originală, intitulată «Самсон Пресильный расторгал [разорвал] Льва

на пути» („Samson Prea-puternicul omorâ ră Leul”) și denumirea completă «Книги Судей, Еже Евреи Называютъ Шофтим, полностью переведенные на русский язык доктором Франциском Скориной из славного града Полоцка. Богу к почитанию, а людям для обучения» (*Cartea Judecătorilor*, numită în ebraică *Shoftim*, tradusă integral în limba rusă de doctorul Franciscus Skoryna din orașul glorios Polotsk. Lui Dumnezeu cinstire și de învățatură pentru oameni”).

Prefața tradițională, care urmează după foia de titlu, începe cu o referință istorică, care informează cititorii despre acea perioadă din istoria poporului israelit, când era condus de judecători, și descrie succint istoria guvernării fiecăruia din ei. Fiind teolog creștin, Skoryna nu se abține de la comparația textelor *Vechiului* și *Noului Testament* și stabilește o paralelă între cei 12 Judecători și 12 Apostoli ai lui Hristos. Editorul se implică și în textul de bază a cărții, postând scurte adnotări cu interpretarea teologică și istorică a evenimentelor înaintea fiecăruia din cele 21 de capitole.

Un rol important în aspectul estetic al publicației o au literele inițiale, în ornamentul cărora s-au folosit imagini de păsări, animale, ființe mitologice. Neobișnuită pentru textele sfinte scripturi, dar destul de des întâlnită în edițiile lui Scoryna, e folosirea imaginilor cu femei nude. În mijlocul literei inițiale „O” apare un portret. Au fost expuse păreri controversate de apartenență a imaginii, una din ele susținea că portretul ar aparține lui Scoryna.

Copia facsimil a acestui volum a fost produsă în baza exemplarului digital din colecția Bibliotecii Naționale a Rusiei din Sankt Petersburg.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 9 : Першая кніга Царстваў = Первая книга Царств = The First Book of Samuel. – 2014. – 174 с.

Toate patru cărți ale Regilor semnate de Francysk Skoryna au văzut lumina tiparului în august 1518, având în total 242 de foi. Fiecare carte în parte își are titlul său individual și fiecare volum din *Cărțile Regilor* își are prefața sa.

Cartea întâi a Regilor (sau pentru evrei, *Samuel 1*) este o carte din *Vechiul Testament*.

Cele două cărți ale lui Samuel fac parte dintr-o serie de cărți istorice (*Iosua, Judecători, Samuel și Regi*) ce alcătuiesc o istorie teologică a israeliților, care afirmă și explică legea lui Dumnezeu pentru Israel sub îndrumarea profeților.

Cartea întâi a Regilor sau *Samuel 1* începe cu o descriere a nașterii profetului Samuel și a modului în care Dumnezeu l-a ales pe el când era un băiat. Urmează povestea Chivotului care prezintă oprimarea Israelului de către filistenii și ungerea de către Samuel a lui Saul ca primul împărat al lui Israel. Dar Saul se dovedește nedemn și alegerea lui Dumnezeu este David, care-l învinge pe dușmanii Israelului și aduce Chivotul la Ierusalim. Dumnezeu îi promite apoi lui David și succesorilor săi o dinastie veșnică.

Se presupune că autorul de bază, dar nu unicul, a fost însuși Profetul Samuel: în primele 24 capitole se descrie viața și credința lui până la moarte. În carte este descrisă istoria poporului evreiesc timp de 110 ani: de la nașterea prorocului Samuel până la moartea țarului Saul.

Ediția cuprinde foia de titlu cu denumirea cărții, prefața lui Francysk Skoryna cu adnotarea cărții, textul canonic și postfața cărții. Foaia de titlu este ornată cu o gravură mare și titlul ediției: «Первая книга Царств начинается, полностью переведенная на „русский” язык доктором Франциском, Скорининым сыном, из славного города Полоцка, Богу к почитанию, а людям посполитым в научение» (*Prima Carte a Regilor începe, tradusă complet în limba „rusă” de către doctorul Francisc, fiul lui Skoryna, din gloriosul oraș Polotsk, lui Dumnezeu cinstire și poporului poposit de învățatură*).

Pe versoul foii de titlu începe prefața destul de considerabilă a editorului, care cuprinde 6 foi din carte. În prefața Skoryna prezintă enumerarea cărților biblice și determină locul *Cărții Regilor*.

După prefața lui Francysk Skoryna, ediția conține încă un text al editorului «Сказание к Первой книге Царств», integrat pe o foaie aparte, care redă succint conținutul *Cărții Întâi a Regilor*.

Decorarea *Cărții Întâi a Regilor* este tradițională pentru toate edițiile scoase de sub tipar în Cehia, având ca element de bază o gravură pe foia de titlu cu imaginea lui Samuel, profetul lui Dumnezeu, care îl unge pe David la împărăție – «Самуил, пророк Господень, помазывает Давида на царство» („Samuel, profetul Domnului, îl unge pe David la împărăție”). Ornamentul care precedă textul de bază are o formă dreptunghiulară și este îndeplinit în tehnica xilografică.

Cartea este ornată cu 35 de inițiale. Toate literele sunt scrise cu culoarea albă pe câmpul negru, excepție făcând litera „M” pe versoul foii de titlu. Aici cu negru sunt scrise literele pe câmpul alb.

Multe cărți editate de Franciscus Skoryna aflate în colecțiile statale provin din colecții private. În așa mod, ediția aflată la Biblioteca Națională din Bielorus a fost achiziționată în 1925 din Leningrad, de la bibliofilul V. I. Komarnițkii. Această ediție reprezintă toate 4 volume ale *Cărții Regilor*, editate sub o copertă comună.

În exemplarul care se păstrează la Biblioteca de Stat a Rusiei este un înscris în care se precizează că această *Carte a Regilor* este transmisă prin moștenire de la F. I. Toveașov în 1749 feciorului său Alexei, iar în 1761 cartea a trecut prin moștenire feciorului lui Alexei – Vasilie.

Setul de *Cărți ale Regilor* aflat la Biblioteca Națională a Rusiei, de asemenea, provine dintr-o colecție privată – colecția contelui F. A. Tolstoi. Încă un exemplar din aceeași bibliotecă provine din colecția comerciantului din Sankt Petersburg A. I. Kasterin, care a colecționat în secolul al XIX-lea setul complet al editorului bielorus.

Ediția facsimil a *Cărții Întâi a Regilor* editată de Francysk Skoryna e realizată în baza copiei electronice a exemplarului existent în Biblioteca Științifică din Verhnelu-jițk din Görlitz (Germania).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Францыска Скарыны = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 10 : Другая кніга Царстваў = Вторая книга Царств = The Second Book of Samuel. – 2014. – 135 с.

Cartea a Doua a Regilor (sau pentru evrei *Samuel 2*) face parte din *Vechiul Testament* dintr-o serie de cărți istorice (*Iosua, Judecători, Samuel și Regi*) ce alcătuiesc istoria teologică a israeliților, care afirmă și explică legea lui Dumnezeu pentru Israel sub îndrumarea profeților.

A doua carte a lui Samuel, structurată în 24 de capitole, evocă domnia de 40 de ani

a păstorului David, pe care Dumnezeu l-a însoțit pretutindeni, căruia i-a nimicit toți vrăjmașii (filistenii, amaleciții, hadadezer, sirieni, edomiți, moabiți), „ca să nu mai fie tulburat, ca să nu-l mai apese cei răi ca mai înainte” și ca pe vremea judecătorilor, făcându-l faimos, să-i dea odihnă prin izbăvirea de vrăjmași. Iar în interior, cartea surprinde declinul casei lui Saul și înfrângerea rebeliunii fiului lui David, Absalom.

Autorul cărții a rămas necunoscut. Profetul Samuel nu putea fi, deoarece decedase. Se admite că au scris *Cartea a Doua a Regilor* urmașii lui – Nathan și Gad. Tot ei au finalizat *Cartea Întâi a Regilor*.

Se presupune că ediția lui Francysk Skoryna a *cărții a Doua a Regilor* a văzut lumina tiparului împreună cu celelalte 3 cărți în august 1518.

Toate patru volume a *Cărții Regilor* au o numerotare comună, având 242 de foi. *Cartea a Doua a Regilor* e tipărită pe foile 65-118. În așa mod în carte sunt 54 de foi, care sunt cusute în 7 caiete (6 caiete a câte 8 foi și un caiet cu 6 foi).

Formatul cărții este tradițional ca pentru toate edițiile tipărite în Praga – ¼ din foaie. Fiecare foaie este numerotată cu litere chirilice în partea dreaptă de sus.

Pe foaia de titlu a *Cărții a Doua a Regilor* (foia 65) este o gravură și titlul general al cărții: „Начинается Вторая книга Царств, полностью переведенная на

«русский» язык доктором Франциском Скорининым сыном, из Полоцка» (Începe *Cartea a Doua a Regilor*, complet tradusă în „rusă” de doctorul Francisc fiul lui Skoryna, de la Polotsk).

Pe versoul foii de titlu este prefața, care ocupă o singură foaie. Prefața scrisă atât de laconic se explică prin faptul că Francysk Skoryna a scris o prefață mai complexă despre toate patru volume a *Cărții Regilor*. În prefață din *Cartea a Doua a Regilor* autorul explică denumirea și aduce spre cunoștință conținutul cărții. Volumul de bază a copiei facsimil îl constituie textul biblic, care este urmat de postfață.

E de menționat că atât în prefața, cât și în postfața cărții editorul Francysk Skoryna aduce titlul cărții numai în limba ebraică și în bielorusă (rusă) veche, fără a indica denumirea în limba latină și greacă.

Aspectul estetic al cărții este dominat de gravură expusă pe foaia de titlu. Lângă gravură este dat înscrisul care lămurește gravura în cauză: «Царь Давид играет на гусях, неся ковчег Господень; царица же Мелхола, видя его, возгордилась и осталась бездетной» („Regele David joacă la harpă, purtând chivotul Domnului; regina Melkhol, văzându-l, a devenit orgolioasă și a rămas fără copii”).

Ediția facsimil a *Cărții Întâi a Regilor* editată de Francysk Skoryna e realizată în baza copiei electronice a exemplarului existent în Biblioteca Științifică din Verhnelujk din Görlitz (Germania).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 11 : Трэцяя кніга Царстваў = Третья книга Царств = The First Book of Kings. – 2014. – 158 с.

Cartea a Treia a Regilor (sau *Cartea I a Împăraților*) este a șasea dintre cele 12 cărți istorice canonice ale *Vechiului Testament*. *Cartea a Treia a Regilor* este compusă din 22 de capitole, care continuă istoria poporului lui Israel sub Solomon (fiul lui David), înfățișează dezbinarea împărăției acestuia, ce

duce la apariția a două regate independente: Israel și Iuda, și evocă domnia regilor care-i succed lui Solomon la conducerile celor două regate. Cartea se termină cu domniile lui Iosafat (Iuda) și Ahazia (Israel). Cartea cuprinde o perioadă istorică de 120 ani.

Cartea începe cu denumirea cărții pe foaia 119, îndeplinind funcția de foaie de titlu – «Начинается Третья книга Царств, полностью переведенная на «русский» язык доктором Франциском, Скорининым сыном, из Полоцка» („Începe a Treia Carte a Regilor, tradusă integral în rusă de doctorul Francisc, fiul lui Skoryna, din Polotsk).

Pe foia de titlu vedem gravură denumită «Царь Соломон возводит храм Господу Богу в Иерусалиме» („Regele Solomon construiește un templu Domnului în Ierusalim”).

Pe versoul foii de titlu este tipărită prefața doctorului Francysk Skoryna din Polotsk la *Cartea a Treia a Regilor*, după care urmează textul canonic al cărții. Finalizează ediția postfața tradițională pentru toate lucrările lui Francysk Skoryna.

Un loc important pentru perceperea *Cărții a Treia a Regilor* o are prezentarea grafică a cărții, care se distinge prin multitudinea imaginilor și varietatea lor. Însuși autorul sincer a scris despre tendința sa de a ilustra cartea: «В этой книге поместил я изображения храма Господня и его сосудов, а также царского дома, возведенного Соломоном-царем. А все для того,

чтобы братия моя – русь, люди простые, - читая, могли лучше уразуметь» („În această carte am plasat imagini ale templului Domnului și ale vaselor sale, precum și ale casei regale, ridicată de regele Solomon. Și toate pentru ca frații mei – rușii, oamenii simpli – în timp ce citesc să poată înțelege mai bine”).

Cele opt gravuri mari din *Cartea Treia a Regilor* ilustrează evenimentele, oferă detalii despre casele, lucrurile care sunt obiectul narațiunii. Dar spre deosebire de alte volume editate de Francysk Skoryna, în *Cartea a Treia a Regilor* nu este nici o gravură cu signtul autorului – chipul soarelui și al lunii.

Cartea a Treia a Regilor este înfrumusețată de 25 de inițiale care sunt tipărite pe 21 de table originale. Toate literele sunt imprimate cu culoare albă pe fon negru.

Ediția facsimil a *Cărții Întâi a Regilor* editată de Francysk Skoryna e realizată în baza copiei electronice a exemplarului existent în Biblioteca Științifică din Verhnelu-jițk din Görlitz (Germania).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Францыска Скарыны = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 12 : Чацвёртая кніга Царстваў = Четвертая книга Царств = The Second Book of Kings. – 2015. – 151 с.

Cartea IV a Regilor (sau *Cartea II a Împăraților*) este a șaptea dintre cele 12 cărți istorice canonice ale *Vechiului Testament*.

Cartea urmărește ultimele fapte ale profetului Ilie înainte de răpirea sa și domnia împăraților lui Israel și Iuda (de la Ahazia-Israel până la Ismael-Israel și Ioiachin-Iuda), asistați de proorocii Ilie, Elisei și Isaia. Această istorie este întregită de altă carte istorică a *Vechiului Testament*, *Cartea a Doua a Cronicilor*.

Cartea a IV-a a Regilor, compusă din 25 de capitole, se concentrează pe evocarea împăraților lui Israel și Iuda, continuând și sfârșind seria succesorilor lui Solomon începută în *Cartea Treia a Regilor*. Perioada descrisă în carte este foarte lungă – cuprinde aproape 335 de ani.

Cartea a Patra a Regilor, editată de Skoryna, a văzut lumina tiparului la 10 august 1518. Toate patru volume a *Cărții Regilor* au o numerotare comună, având 242 de foi. *Cartea a Patra a Regilor* e tipărită pe foile 183-242.

Formatul cărții este tradițional ca pentru toate edițiile tipărite în Praga – ¼ din foaie. Fiecare foaie este numerotată cu litere chirilice în partea dreaptă de sus.

Cartea începe cu titlul de pe foaia 183 și înscrisul: „Начинается Третья книга Царств, полностью переведенная на «русский» язык доктором Франциском, Скорининым сыном, из Полоцка” (Începe *Cartea a Patra a Regilor*, tradusă în rusă de doctorul Franciscus, fiul lui Skoryna, din Polotsk). Pe versoul foii de titlu începe prefața cărții, în care editorul pune accentul pe autorii cărții: «Написали же эту книгу Елисей, Исайа, Иеремия, пророки Божии, и летописцы тех царей, которые были каждый в свое время» („Dar au scris această carte Elisei, Isaia, Ieremia, profeții lui Dumnezeu și cronicarii acelor regi care

au fost fiecare la timpul său”). Urmează textul canonic al *Cărții a Patra a Regilor*. Specificul acestei ediții este determinat de existența a două postfețe, separate de o imagine grafică. Prima postfață tratează *Cartea a Patra a Regilor* – «Завершается вторая часть книги, называемой евреями Малахим, а по-русски *Четвертыи книги Царствъ*» („Este finalizată cea de-a doua parte a cărții, numită de evrei Malachim, iar în rusă *a Patra Carte a Regilor*”). Postfața a doua concluzionează datele despre toate patru volume a ediției: «Здесь авершаются четыре Книги Царств, в которых написано о царях Иерусалимских и о царях Самарийских» („Aici se finalizează cele patru *Cărți ale Regilor*, în care e scris despre regii Ierusalimului și regii Samariei”).

Un loc aparte în percepția *Cărții a Patra a Regilor* o au gravurile. Prima gravură de pe foaia de titlu «Навуходоносор, царь Вавилонский, захватывает Иерусалим» („Nabû-kudurri-usur regele Babilonului, cotopește Ierusalimul”) ilustrează conținutul ediției. Captează atenția că mulți ostași din gravură țin arma în mâna stângă. Se presupune că imaginea a fost tipărită ca imagine din oglindă, deci putem admite că gravorul a imprimat desenul direct pe tabla de tipar și toate imaginile au apărut în formă verso.

Ultima pagină a *Cărții a Patra a Regilor* conține o gravură foarte importantă, care reprezintă portretul traducătorului, recenzentului, editorului Francysk Skoryna. Acesta e un caz unic pentru istorie, pentru că niciodată editorii nu-și plasau pozele în carte, mai ales în cele religioase. Gravura se repetă, de altfel, în volumul 16 al colecțiilor care prezintă *Cartea Înțelepciunii lui Iisus*.

Pe lângă cele două gravuri *Cartea a Patra a Regilor* mai conține și alte elemente artistice și decorative. Începutul textului canonic al cărții este evidențiat de o xilografie cu signetul lui Francysk Skoryna. Această imagine persistă în toate *Patru Cărți ale Regilor*.

Ediția facsimil a *Cărții Întâi a Regilor* editată de Francysk Skoryna e realizată în baza copiei electronice a exemplarului existent în Biblioteca Științifică din Verhnelužițk din Görlitz (Germania).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Францыска Скарыны = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. – Т. 13 : Кніга Юдзіфі = Книга Юдифи = The Book of Judith,

Кніга Эсфіры = Книга Эсфири = The Book of Esther. – 2016. – 171 с.

Cartea Iuditei se consideră cartea a doua canonică a *Bibliei*. Este un text religios care nu se citește la slujbele religioase. În iudaism această carte este numită după numele eroinei principale – Iudita.

Iudita este o eroină a zbuciumatului popor evreu, care caută mântuirea peste tot. În *Cartea Iuditei* Olofern, ortografiat și Ho-lofern, este un general invadator al împăratului asiriano-babilonian Nabucodonosor (Nabû-kudurri-usur). Împăratul l-a trimis pe Olofern să se răzbune pe popoarele din vest care nu s-au supus poruncilor sale. Olofern a ocupat toate popoarele ce locuiau de-a lungul țărmului mării și a distrus templele și statuile tuturor zeilor, astfel încât toate popoarele să i se închine numai lui Nabucodonosor. Iudita, eroina care dă și titlul cărții, frumoasă peste măsură și iscusită în cuvânt, îl îndeamnă la îmbătăre, ospătându-l ca pe un viteaz. Adormind, capul îi zboară dintr-o lovitură de paloș. Armata asiriană, văzând capul generalului Olofern, purtat în vârful suliței, a luat-o la fugă, astfel, criza poporului israelit s-a spulberat.

Inițial *Cartea Iuditei* a fost scrisă în ivrit și apoi tradusă în limba arameică și greacă. Cu regret, textul original în ivrit a fost pierdut. Traducerea în latină a fost făcută în baza textului scris în limba arameică.

Cartea a fost editată de Francysk Skoryna la Praga în februarie 1519.

Ediția se deschide cu foaia de titlu, în care, sub gravură este scris: «Начинаются Книги Юдифи, вдовы, полностью переведенные на „русский“ язык доктором Франциском Скориной из славного града Полоцка прежде всего в почтение Богу и простым людям в научение» (Se începe *Cartea lui Judith*, văduva, complet traduse în limba rusă de dr. Franciscus Skoryna din gloriosul oraș Polotsk în primul rând lui Dumnezeu cinstire și oamenilor obișnuiți pentru învățătură).

Pe versoul foii de titlu începe prefața scrisă de Francysk Skoryna. Aici autorul aduce descrierea succintă a cărții, trecând în revistă istoria țărilor Vavilon, Persia și Asiria și relația lor cu Iuda. Textul biblic ocupă foile 3-26. Pe ultima foaie este o postfață succintă cu datele despre carte.

Formatul *Cărții Iuditei* este tradițional, de ¼ din foaie, fiecare foaie fiind numerotată cu litere chirilice în colțul drept de sus al foii. Ediția este tipărită într-o vopsea, textul și gravura fiind executate în negru pe fon alb.

Ne captează atenția gravura de pe foia de titlu, pe care este reflectat chipul văduvei Iudit cu capul lui Olofern.

Cartea Iuditei, care se află în prezent la Arhiva Națională a documentelor vechi din Rusia, provine din colecția personală a lui Gerhard Friedrich Miller. Unele înscrisuri din această carte ne permit să urmărim calea parcursă de această carte. În așa mod putem afla că cartea a ajuns în Rusia în timpul războiului, pe care împăratul Alexei l-a dus cu Polonia în 1654-1661 («...царь Алексей Михайлович имел с Польшею в 1654-1661 годах»). Și mai departe e indicat că «...взята сия книга в литовской земли в городе Гродне лета 7163 (1655) году месяца августа в 27 день»).

Sunt cunoscute 11 exemplare de *Cartea Iudif*, care sunt păstrate în Rusia, Polonia, Ucraina.

Ediția facsimil a *Cărții Iuditei* editată de Francysk Skoryna e realizată în baza copiei electronice a exemplarului existent în Muzeul Ținutului natal din Ujgorod (Ucraina).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 14 : Псалтыр = Псалтырь = The Psalter. – 2016. – 323 с.

Prima carte tipărită în Bielorusia a fost *Psaltirea* – cea mai răspândită și populară carte în creștinism, care intră în componența *Sfintei Scripturi*. Componența de bază a *Psaltirii* o constituie 150 de psalmi sau cântări cu conținut religios.

Conform tradițiilor vechi, se crede că autorul *Psaltirilor* este David, al doilea împărat al poporului israelian.

Francysk Skoryna a editat *Psaltirea* la 6 august 1517. Această dată este indicată de autor în ediție.

Despre faptul ca Francysk Skoryna era convins de importanța mare a *Psaltirii* scrie însuși editorul în prefața cărții: «Псалтырь же единственная содержит в себе все эти вещи, и всем учит, и все проповедует. Ибо псалмы в ней как хранилище всех духовных сокровищ...» („Psaltirea este

singura care conține toate aceste lucruri și învață de toate și predică totul. Pentru că Psalmii din ea sunt ca un depozit al tuturor comorilor spirituale ... ”).

Editorul mai menționează că: «И я, Франтишек, Скоринин сын, из Полоцка, в лекарских науках доктор, видя такую пользу в такой малой книге, повелел печатать *Псалтирь* русскими словами на славянском языке - прежде всего для прочтения и прославления Бога, в Троице единосущного, и Его Пречистой Матери, Марии, и всех небесных чинов и святых Божиих, а затем ради всеобщего добра - прежде всего потому, что милостивый Бог явил меня на свет из этого народа» (Și eu, František, fiul lui Skorin, din Polotsk, doctor în științele medicale, văzând un astfel de folos într-o carte atât de mică, am ordonat ca *Psaltirea* să fie tipărită cu cuvânt (tipar) rus în limba slavă - în primul rând, pentru citire și preamărirea lui Dumnezeu, unitar existent în Treime, ai Preasfântei Sale Maici, Maria, și a tuturor rangurilor cerești și sfinților lui Dumnezeu, și, apoi, de dragul binelui tuturor - înainte de toate pentru că Dumnezeu milostiv a făcut să apar la lumină din acest popor).

Apariția în cărțile religioase a prefetei scrise de autor este inovația lui Francysk Skoryna. Dar cea mai mare atenție o merită tendința editorului de a face cartea religioasă cât mai accesibilă pentru oamenii simpli.

Volumul de bază al cărții e constituit din textul canonic al *Sfintei Scripturi*. Din analiza conținutului cărții conchidem că ea este o *Psaltire* simplă. Ediția include 15 Psalmi, care sunt repartizați în 20 catisme. Ele sunt completate de unele cântări biblice și rugăciuni din *Vechiul și Noul Testament*. Încheie volumul postfața tradițională cu datele despre ediție.

Deoarece această ediție a fost prima încercare a activității editoriale a lui Francysk Skoryna, ea, vizual, se deosebește de celelalte. Ediția avea un rând mai mic de culegere a textului - 146 x 85 mm, atunci când toate edițiile din Praga aveau 161x106 mm. În rezultat, pe pagina *Psaltirii* încăpeau 20 de rânduri, spre deosebire de celelalte ediții, care conțineau deja 22 de rânduri de text. Foile se numerotau în partea de jos, dar nu în partea de sus, ca în celelalte ediții.

E cert faptul că Skoryna era în căutarea unei forme mai ideale, care ar corespunde ideii editorului.

Psaltirea tipărită în $\frac{1}{4}$ din foaie va deveni forma tradițională a tuturor edițiilor din Praga a lui Francysk Skoryna.

Volumul ediției îl constituie 142 de foi (283 pagini de text), care sunt împărțite în 17 caiete de 8 foi și un caiet de 6 foi. În numerotarea paginilor e comisă o eroare: foaia 38 este numerotată ca 30. *Psaltirea* este unica carte a lui Francysk Skoryna în care s-a folosit hârtie cu filigrane. Cartea este tipărită într-o culoare, textul negru și gravurile – pe foaia albă.

Începând cu *Psaltirea*, în edițiile lui Skoryna nu se mai întâlnesc custodele (repetări ale primelor litere sau cuvinte a foii următoare la sfârșitul foii precedente), metodă tradițională folosită în cărțile chirilice, și signaturile (enumerarea foilor după caiete).

Cartea este ornată cu 2 gravuri. Prima din ele – «Царь Давид, коленопреклонный» – este folosită de două ori. Pe foaia de titlu, unde sub această gravură este titlul cărții «Песни царя Давида, которые называются Псалтирь» („Cântările regelui David care se numesc *Psaltirea*”). Gravura se repetă alături de primele opt rânduri ale textului, care deschid *Psalmul întâi*, în acel loc unde, de obicei, se aranjează litera inițială. Se presupunea că această foaie este versoul foii de titlu. Probabil că aceasta s-a întâmplat din cauza aranjării greșite a foii după restaurare.

Versoul foii de titlu este ornat cu o gravură – așa numitul copac genealogic a lui Iisus Hristos cu înscrisul: «Это есть корень Иессеев, с него же произошли царь Давид и Соломон, и иные цари Израиля, и Господь наш Иисус Христос». Gravura ocupă aproape toată foaia și în prezent ea există într-un singur exemplar, care se păstrează în Biblioteca Națională a Rusiei.

Jos, sub gravură, este înscrisul, care se întâlnește des în primele ediții ale lui Francysk Skoryna: „А то ся стало накладомь Богдана Онкова сына Радци места Виленского” (Aceasta este contribuția lui Bogdan Onkov, fiul lui Radzi, din locul Vilnius). Acest înscris, dar nu complet, s-a păstrat și pe ultima foaie, dar se deosebește prin caractere. Ele sunt făcute manual și imită caracterul cărții. Inscriciunile de acest fel s-au păstrat și în cele două exemplare ajun-

se până în zilele noastre a *Psaltirii lui Skoryna*. Se presupune că se făcea îndată după tipărirea cărții. Acest înscris și înscrisul asemănător despre finanțarea ediției de către Bogdan Onkov sunt prezente și în cărțile din primele 6 ediții, ieșite de sub tipar din 6 august 1517 până la 19 ianuarie 1518. În edițiile ieșite mai târziu în Praga aceste înscrisuri lipsesc.

La începutul prefetei, la toți psalmii, cântecele, rugăciunile, pe foaia de titlu sunt aranjate inițiale de diferite mărimi și desene. În total sunt 167 de inițiale de pe 39 de table.

Anume în această carte cititorii au văzut pentru prima dată caracterul literei lui Skoryna, cu care au fost tipărite toate edițiile din Praga.

Psaltirea editată la Praga este cea mai rară ediție de al lui Francysk Skoryna. Cele două exemplare care s-au păstrat până în prezent, nu sunt complete. În ediția aflată la Biblioteca Națională a Rusiei lipsește ultima foaie, dar în ediția din colecția Muzeului Istorice de Stat din Moscova – prima foaie.

Ediția facsimil a *Psaltirii* lui Francysk Skoryna a fost editată în baza copiei electronice a exemplarului din colecțiile Bibliotecii Naționale a Rusiei (foile 1-141) și completată cu copia din exemplarul păstrat în colecțiile Muzeului de Stat de Istorie din Moscova (foaia 142).

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Францыска Скарыны = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 15 : Притчы Саламона = Притчи Соломона = The Proverbs of Solomon

Книга Эклезіяст = Книга Екклесиаст = The Book of Ecclesiastes,

Песня Песняў = Песнь Песней = The Song of Songs. – 2016. – 255 p.

Pildele lui Solomon (Proverbele lui Solomon) reprezintă una din cele trei cărți de înțelepciune, didactice ale *Vechiului Testament*, alături de *Cartea lui Iov* și *Eclesiastul* și una din cele șase cărți poetice ale *Vechiului Testament*. Autorul principal al cărții este Solomon. Titlul cărții stă mărturie pentru acest lucru: „Pildele lui Solomon, fiul lui David, regele lui Israel”. Solomon, rege al Israelului timp de 40 de ani (971-931), a avut o domnie faimoasă, prosperă și tihnită și a atins cea mai mare înțelepciune omenească posibilă. Cercetătorii presupun că unele din proverbe pot avea alți autori, căci „Proverbele lui Solomon s-au format drept carte din *Sfânta Scriptură* doar peste 300 de ani de la moartea lui Solomon”. În carte se întâlnește o indicație directă la faptul că proverbele au fost colectate la porunca împăratului Ezechia.

Proverbele, incluse în carte, se împart în trei părți. Prima parte conține o culegere de proverbe educative, conținutul lor fiind orientat spre realizarea unei astfel de virtuți ca înțelepciunea. Partea a doua conține sfaturi de fiecare zi asupra comportamentului moral și religios. Partea a treia este orientată spre politică și atinge subiectele puterii regale, organizării vieții obștești. E important că Proverbele au formă poetică, simplă pentru percepție și memorare.

Editată la Praga în 1517, cartea are o structură caracteristică pentru edițiile lui Skoryna: foaia de titlu cu gravura centrală și denumirea ediției, prefața, textul canonic și postfața.

Gravura are o descriere plasată sub desen și evidențiată prin caractere deosebite. Fabula din gravură (despre două femei, care nu pot să împartă un copil) este una din cele mai cunoscute. Regele Solomon este arătat în mantie cu sceptor și coroană. Ostașii și femeile din gravură sunt îmbrăcați după moda din vremea lui Skoryna.

Prezintă interes pentru cercetători postfața, care ocupă șase pagini și în care Skoryna indică pentru cine e destinată cartea: «Эта книга полезна для чтения всякому человеку – мудрому и безумному, богатому и убогому, молодому и старому, – а более всего тому, кто хочет иметь благие нравы и постичь мудрость и наставление» („Această carte este utilă pentru citire fiecărei persoane – înțelept și nebun, bogat și nenorocit, tânăr și bătrân – și, mai ales, tuturor celor care doresc să aibă maniere bune și să cuprindă cu mintea înțelepciunea și povața”).

Patru copii ale acestei ediții s-au păstrat în Rusia și trei în Ucraina. Copia facsimil a acestei părți a fost reprodusă în baza exemplarului digital din colecția Bibliotecii Naționale a Rusiei din Sankt Petersburg.

Ecleziastul este titlul cărții a doua, prezentate în acest volum și înseamnă „predicator”. În *Biblia* ebraică cartea e numită *Qoheleth* (se pronunță cohelet), după al 2-lea cuvânt al versetului inițial. „Qoheleth” este cuvântul ebraic pe care înțeleptul împărat Solomon și l-a aplicat sieși ca nume și care înseamnă „ecleziast, congregator, predicator”. Cartea nu desemnează numele lui Solomon ca fiind scriitorul ei, dar unele pasaje par destul de convingătoare pentru a putea stabili că el a fost scriitorul. Predicatorul este identificat în *Ecleziast* ca fiu al lui David și împărat al Israelului la Ierusalim. În istoria biblică, Solomon este unicul care corespunde acestor condiții. Versetele din *Ecleziast* arată zelul Predicatorului în căutarea cunoașterii și succesul obținut în această căutare și ne informează că Predicatorul a fost un compozitor de maxime sau sen-

tințe. Aceasta de asemenea se potrivește cu Solomon.

După conținut această carte se deosebește de majoritatea cărților *Bibliei*. Neobișnuit pentru *Vechiul Testament* este redată înțelegerea ordinii universale și rolul personalității în ea. Conform *Ecleziastului* orice activitate a omului și rezultatul ei – bogăția, rangul social, plăcerile și chiar munca cinstită, familia și copii – totul deja a fost odată și totul este o vanitate, o deșertăciune. Autorul *Ecleziastului* este un fatalist, care presupune că răul și nedreptatea sunt veșnice și persistă. Împăratul vorbește despre fructele faptelor și ocupațiilor umane doar pentru a le respinge ca fiind zădarnice, prin acest comentariu: „Și aceasta e deșertăciune”. El vede stabilit un timp pentru fiecare lucru și pentru fiecare acțiune; înțelege că omul și animalul se mișcă în același fel și că și unul, și celălalt se întorc în țărâna din care au fost făcuți. Vorbește despre opresiunile provocate de invidie, asuprire, lăcomie, singurătate și nebunie. Avertizează despre nebunia conducătorilor, de faptul că Dumnezeu ține cont de toate nedreptățile și că roadele pământului sunt pentru toată lumea, și nu doar pentru cei puțini care adună avuții mari. Pasajul despre remediile vanității e urmat de observații asupra înțelepciunii; tuturor li se întâmplă aceleași lucruri, iar în mormânt nu există diferențe; înțelepciunea și nebunia sunt puse în contrast una cu alta; sunt dictate reguli pentru caritate.

Francisk Skoryna tipărește *Ecleziastul* în ianuarie 1518. Cartea se începe tradițional cu pagina de titlu unde sub gravură se află denumirea «*Еклезиаст, или Соборник премудрого царя Соломона, полностью переведенные на русский язык доктором Франциском, Скорининым сыном, из Полоцка*». („*Ecleziastul*, sau *Sobornicul* preadeșteptului rege Solomon, traduse pe deplin în limba rusă de doctorul Francisc, fiul lui Skoryna din orașul Polotsk). Gravura este intitulată «Царица Савская беседует с царем Соломоном» („Regina din Sheba vorbește cu regele Solomon”). Gravura nu este legată de conținutul *Ecleziastului*, regina din Sheba nici nu este pomenită în text. Iar folosirea acestei gravuri este cauzată, probabil, de paternitatea căr-

ții, prescrisă lui Solomon.

Postfața, scrisă de Skoryna nu ne răsfață cu deznădejde și perspectivă sceptică asupra lumii. Fiind filosof, teolog și gânditor remarcabil, Francisk Skoryna a înțeles zădărnicia acestor extreme și nu era de acord cu multe din sentințele autorului. Fără a accepta una din pozițiile extreme, Skoryna a subliniat că *Ecleziastul* interpretează foarte subiectiv cele mai importante valori umane. Mai mult decât atât, Skoryna indică incoerențele și contradicțiile, care se întâlnesc în afirmațiile lui Solomon. Din această cauză Francisk Skoryna crede că cititul acestor cărți este pentru oameni maturi («достигших лет возмужания»), capabili de a percepe critic textul. Având în vedere statutul canonic al *Ecleziastului*, Skoryna finalizează postfața cu fraza «*Бога бойся и заповеди Его соблюди – в этом воистину совершенство человека*» („Să ai teama de Dumnezeu și să îndeplinești poruncile Lui – aceasta este cu adevărat deșăvârșirea omului).

15 exemplare ale acestei cărți sunt păstrate astăzi în Belarus, Federația Rusă și Ucraina. Copia facsimil a acestei părți a fost reprodușă în baza exemplarului digital din colecția Bibliotecii Naționale a Rusiei din Sankt Petersburg.

Ultima parte a volumului 15 prezintă *Cântarea Cântărilor*, care mai este cunoscută și sub denumirea *Cântarea lui Solomon*. Aceasta este cea mai controversată

carte din *Biblie*. Este foarte greu de imaginat care ar putea fi rolul ei în serviciile religioase din Sinagogă sau Biserică. Totuși, frumusețea ei și faptul că Dumnezeu a îngrijit să fie așezată alături de celelalte scrieri sfinte o fac una dintre cele mai sublime texte poetice care s-au scris vreodată în întreg evantaiul de religii ale lumii. Compusă de regele Solomon al anticului Israel, după cât se pare în jurul anului 1020 î.e.n., în prima parte a domniei lui de 40 de ani, această cântare este o poveste de dragoste a unui păstor și a unei fete de la țară, o sulamită. Printre protagoniștii poemului sunt mama și frații fetei, „fice ale Ierusalimului [doamne de la curte]” și „fice ale Sionului [femei din Ierusalim]” (Pentru cititor este dificil să identifice toate personajele din *Cântarea Cântărilor*, dar nu și imposibil, având în vedere ceea ce spun ele și ceea ce li se spune).

Interpretată literal, *Cântarea Cântărilor* este un poem erotic despre dragostea între Solomon și Sulamita, fiind cântate iubirea fizică dintre cei doi, frumusețea creației divine și bucuria de a trăi. Este o carte a *Bibliei* unică prin celebrarea dragostei sexuale. Ea redă „vocile a doi ibovnici, care se laudă unul pe celălalt, dorindu-se unul pe altul și invitându-se la plăceri lumești”. Tradiția iudaică citește cartea drept o alegorie a relației dintre Dumnezeu și Israel. Tradiția creștină, pe lângă aprecierea înțelesului literal drept cântec romantic despre bărbat și femeie, o citește drept alegorie a lui Hristos și al miresei sale, Biserica Creștină.

Ediția lui Francisk Skoryna iese de sub tipar în ianuarie 1518, la o săptămână după *Ecleziastul*. Ea atrage atenția prin folosirea primară a două culori de tipar. În afară de această ediție, vopsea roșie s-a folosit doar la foia de titlu pentru toată *Biblia* și în *Geneza*, care a fost editată mai târziu. Cartea începe cu foaia de titlu tradițională pe care vedem gravura și denumirea completă a cărții.

Gravura prezintă scena „Încoronarea Maicii Domnului” (sau „Încoronarea Fecioarei Maria”, cum mai este denumită), care reprezintă o temă iconografică întâl-

nită foarte des și în pictura murală a bisericilor ortodoxe și în tablourile religioase ale marilor pictori apuseni din Evul Mediu. În context, scena poate fi tratată simbolic și drept chipul lui Hristos cu mireasa Sa, Biserica. Anume simbolic erau tratate versurile din *Cântarea Cântărilor* de teologii europeni din acel timp.

Urmează postfața lui Skoryna, în care editorul a decis să explice sensul alegoric al conversațiilor despre dragoste din punctul de vedere care persista în Evul Mediu – ca dragostea lui Hristos către Biserica sa. În modul acesta Skoryna aduce argumente în favoarea importanței cărților din *Vechiul Testament* pentru creștinism, fapt care nu întotdeauna era acceptat de contemporanii lui.

Exemplare ale acestei cărți sunt păstrate astăzi în Belarus, Federația Rusă, Ucraina și Polonia. Copia facsimil a acestei părți a fost reprodusă în baza exemplarului digital din colecția Bibliotecii Naționale a Rusiei din Sankt Petersburg.

Din cele relatate, sesizăm că cele trei cărți ale *Bibliei* au fost unite într-un volum, ținând cont de personalitatea lui Solomon, căruia i se atribuie paternitatea completă sau parțială. Teologul englez John David Pawson a spus că „Solomon a scris *Ecleziastul* pentru mintea căutătoare, *Proverbele* pentru voința supusă și *Cântarea Cântărilor* pentru inima îndrăgostită”.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 16 : Кніга Ісуса, сынф Сіраха= Книга Иисуса Сирахова= The Book of Sirach. – 2016. – 211 p.

Volumul 16 prezintă *Cartea Înțelepciunii lui Iisus*, Fiul lui Sirah numită și *Cartea lui Ben Sirah* și *Ecclesiasticul*. Ca și *Cartea Înțelepciunii*, *Cartea lui Ben Sirah* face parte din cărțile deuterocanonice, fiind acceptată mult mai târziu în canonul oficial al *Sfintei Scripturi*. Pentru că era folosită pentru pregătirea neofitilor în Biserica de la început. *Cartea lui Ben Sirah* se numea „Liber Ecclesiasticus”, carte bisericească. În limba greacă ea se prezintă cu titlul *Înțelepciunea lui Iisus*, fiul lui Sirah. Aceasta e și originea titlului ei Ben Sirah. În limba greacă „ben” înseamnă „fiu”.

Paternitatea acestei cărți e desemnată în denumire și i se atribuie lui Iisus din Ierusalim, fiul lui Sirah. Textul cărții îl denotă ca persoană erudită și experimentată, care cunoaște bine lumea și oamenii. Anume aceste cunoștințe, integrate în situații de viață, unite cu doctrina înțelepciunii divine compun valoarea intrinsecă a lucrării.

Versiunea inițială a lucrării, în limba ebraică, multe veacuri a fost considerată dispărută și numai la începutul secolului al XX-lea a fost regăsită în urma cercetărilor arheologice.

Cele mai vechi copii cu traduceri sunt în greacă și paternitatea lor se atribuie nepotului lui Iisus Sarah. Traducerea în slavona bisericească este foarte aproape de textul în greacă. Se presupune că aceste traduceri ar fi putut aparține ucenicilor Sfinților Kiril și Metodi sau însuși lui Metodi.

Editată în 1517 la Praga, ediția lui Francisk Skoryna a *Cărții Înțelepciunii*, începe cu tradiționala foaie de titlu cu o gravură neintitulată. Denumirea convențională a acestei gravuri este «Диспут» („Discuție, dezbateră”) și ea nu este legată direct de textul cărții, fiind doar o alegorie a înțelepciunii.

Urmează prima postfață, scrisă de nepotul lui Iisus, fiul lui Sirah, care a tradus cartea în limba greacă. Și numai după urmează a doua postfață, care aparține lui Skoryna. Postfața scrisă de editor povestește istoria creării acestei lucrări biblice. Lămurește Skoryna și denumirea dată acestei cărți– «Книга Иисуса Сирахова названная *Панаретос*, *Еклизиастик* или *Церковник*»: «... назвал ее Панаретос, что значит Хранилище всех добрых Обычаев» („am numit-o Panaretos, ceea ce înseamnă depozitul tuturor bunelor obiceiuri”). Foarte minuțios Skoryna analizează și conținutul cărții, reliefând caracterul ei didactic: «...И сколько бы раз не читал, после каждого прочтения научишься чему-нибудь новому, чего прежде не умел, ибо в этой книге в кратких словах заключена вся божественная и житейская мудрость Соломона и Аристотеля» („...Și indiferent de câte ori o citești, după fiecare lectură vei învăța ceva nou, ce n-ai cunoscut înainte, pentru că în această carte, în câteva cuvinte, se conține toată înțelepciunea divină și lumească a lui Solomon și Aristotel”.

Atrage atenția gravura de la sfârșitul cărții, care prezintă portretul lui Skoryna înconjurat de obiecte care îl caracterizează ca om de știință: cărți, caiete, instrumente de scris, mantia de doctor, etc. Până și imaginea unei insecte, care se presupune că este o albină și simboliza înțelepciunea.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 17 : Кніга мудрасці Божай = Книга премудрости Божией = The Book of the Wisdom of Solomon. – 2016. – 95 p.

Înțelepciunea lui Solomon sau *Cartea Înțelepciunii* (Книга премудрости Божией) este una dintre cărțile *Vechiului Testament*, acceptată în canonul biblic al Bisericilor Ortodoxe și Romano-Catolică, dar cel mai adesea exclusă din canonul biblic al bisericilor protestante. În canonul grec, *Cartea Înțelepciunii lui Solomon* este inclusă printre cărțile poetice sau de înțelepciune. S-a bucurat mult timp de reputația de a fi cea mai interesantă carte din corpusul apocrif.

Unele din texte din această carte sunt expuse din numele regelui Solomon, fapt mărturisit de titlul ei: „Pildele lui Solomon, fiul lui David, regele lui Israel”. Dar există păreri că afirmațiile din numele lui Solomon pot fi doar o figură de stil literar, pentru a le atribui mai multă valoare. În Evul Mediu paternitatea i se atribuia lui Philon din Alexandria, unul dintre cei mai mari filozofi elenistici din rândul evreilor. Însuși Skoryna demonstrează că cartea e scrisă de Philon, dar din cuvintele predeșteptului țar Solomon.

Tradițional, cartea începe cu o gravură intitulată, în cazul dat, «премудрость Божия» și denumirea completă a cărții: «Премудрости божией книга начинается, полностью переведенные на русский язык доктором Франциском Скориной из славного града Полоцка» („*Cartea Înțelepciunii* începe, tradusă integral din rusă de doctorul Francisk Skoryna din gloriosul oraș Polotsk”). În centrul compoziției de gravură este Dumnezeu, așezat pe globul pământesc. Domnul cu o mână ține cartea, iar cu cealaltă binecuvântează. În fața lui Dumnezeu a îngenunchiat un bărbat. Putem presupune că bărbatul este Solomon, care s-a rugat la Mântuitor pentru înțelepciune și a primit-o, ceea ce i-a permis să înțeleagă esența ordinii în lume. Trebuie să menționăm că există mai multe presupuneri, adeseori foarte originale, asupra sensului acestei gravuri. A fost presupus că figura centrală a gravurii e însuși editorul. În alte ipoteze figura îngenuncheată i se atribuie lui Philon din Alexandria. Cartea conține elemente decorative, care „împart” textul în câteva părți, ca cititorul să se oprească și să cugete asupra celor citite.

Copii cunoscute ale acestei cărți sunt păstrate în Belarus, Federația Rusă, Ucraina și Germania. Copia facsimil prezentată este editată în baza copiei digitale din colecția Bibliotecii Științifice din Görlitz, Germania.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 18 : Плач Ераміи = Плач Иеремии = The Book of Lamentations, Книга пророка Даниила = Книга пророка Даниила = The Book of Daniel. – 2017. – 171 p.

Vol. 18 ne prezintă două din cărțile profetice ale *Vechiului Testament*: *Plângerile lui Ieremia și Daniel*.

Cartea *Plângerile lui Ieremia* este o elegie scrisă la moartea unui oraș. Ieremia plânge peste Ierusalimul transformat în ruine de către oștile invada-

toare ale Babilonului. Ediția poartă același nume și în original și în traduceri mai cunoscute. Cartea *Plângerile lui Ieremia* nu își numește în mod specific autorul, dar tradiția canonică spune că anume prorocul Ieremia a scris *Plângerile*. Talmudul iudaic, care cuprinde cele mai antice tradiții, spune: „Ieremia și-a scris cartea, cartea împăraților și *Plângerile*”. Acest punct de vedere este verosimil, având în vedere faptul că autorul a fost un martor al distrugerii Ierusalimului de către babilonieni și Ieremia se potrivește cu această calificare. *Plângerile lui Ieremia* prezintă în sine un destins poem din cinci cântece funebre, complete prin ele însele. Capitolele 1, 2 și 4 conțin 22 versete, fiecare dintre acestea începând cu o literă diferită a alfabetului ebraic. Astfel, cele 22 versete încep cu cele 22 de litere ale alfabetului ebraic, în ordine alfabetică, și prezintă poezii alfabetice sau acrostihuri. Francisk Skoryna a tradus aceste litere, menționând: «И таким образом имеете всю еврейскую азбуку, переведенную по-русски для того, чтобы понимали эту книжку все, кто захочет прочесть ее с добрыми намерением» („Astfel aveți tot alfabetul evreiesc, tradus în rusă, ca să înțeleagă această carte toți cei care vor s-o citească cu intenții bune”).

Elementul-cheie al ediției este gravura de pe foaia de titlu, care ocupă aproape toată pagina, are denumirea «Пророк

Господень Иеремия плачет, глядя на Иерусалим» („Prorocul Domnului Ieremia plânge, privind la Ierusalim”) și, după tehnica realizării, este una din cele mai desăvârșite din toate gravurile prezentate în edițiile lui Skoryna. Prezintă interes și literele inițiale, ornamentate foarte divers, fără ca să se repete. Merită atenție diferite variante a literei „Я”. Diferite ca tehnică și ornamentare, ambele conțin cunoscuta imagine a soarelui îmbinat cu luna. De fapt, acest semn se întâlnește cel mai des anume în literele inițiale „Я” (care în limba rusă are și semnificația de „Eu”). Ceea ce ne demonstrează complementar că acest signet este corelat cu persoana editorului Skoryna.

Cele cinci exemplare ale ediției, care au supraviețuit, se păstrează în Federația Rusă. Copia facsimil a cărții *Plângerile lui Ieremia* a fost reprodusă în baza exemplarului digital din colecția Bibliotecii Naționale a Rusiei din Sankt Petersburg.

Cartea lui Daniel este una din cărțile *Vechiului Testament*, inițial – o carte din *Biblia ebraică*. Cartea povestește cum Daniel, un iudeu exilat la curtea regelui Nabucodonosor al II-lea (605-562 î.Hr.), conducătorul Babilonului, devine un mare oficial guvernamental și prezintă diverse profeții. Cartea a fost compusă, probabil, în jurul anului 165 î. Hr. Deși cartea a fost clasificată în mod tradițional drept profetică, stilul ei literar este azi considerat literatură apocaliptică. Cartea cuprinde și profeții apocaliptice privind sfârșitul lumii, de exemplu:

„La sfârșitul stăpânirii lor, când păcătoșii vor fi umplut măsura nelegiuirilor, se va ridica un împărat fără rușine și viclean. El va fi tare, dar nu prin puterea lui însuși; el va face pustiiri de necrezut, va izbuti în tot ce va începe, va nimici pe cei puternici și chiar pe poporul sfinților. Din pricina propășirii lui și izbândirii vicleniilor lui, inima i se va îngâmfa, va pierde pe mulți oameni care tră-

iau liniștiți și se va ridica împotriva Domnului domnilor, dar va fi zdrobit fără ajutorul vreunei mâini omenești”. – Daniel 8. 23-25

Cartea lui Daniel este un pseudoepigraf care susține că ar fi fost scris de însuși Daniel în secolul al VI-lea î.e.n. (ceea ce a fost acceptat necritic de către cercetătorii *Bibliei*). Opinia majoritară de azi este că poveștile de curte reprezintă un strat mai vechi de povești tradiționale, în timp ce viziunile și redactarea cărții au avut loc în secolul al II-lea î.e.n. Viziunile descriu o criză națională care a avut loc sub Antioh al IV-lea Epifanes, un rege seleucid care a încercat să introducă practici religioase elenistice, inclusiv adorarea idolilor în Templu și în general în religia iudaică, stârnind astfel mânia autorilor biblici. Consensul cercetătorilor este că Daniel nu a existat niciodată și că numele lui a fost ales din cauza reputației sale de văzător înțelept din tradiția ebraică.

Varianta cărții lui Daniel este editată de Skoryna la Praga în 1915. Pe foaia de titlu, tradițional este plasată gravura intitulată «Даниилу сидящему со львами Авакум приносит обед» („Lui Daniil, care stă cu leii, Avacum i-a adus prânzul”) și denumirea completă - «Книга светого пророка Даниила начинается, полностью переведенные на русский язык доктором Франциском Скориной из славного града Полоцка. Прежде всего Богу к почитанию, а всем людям для обучения» („*Cartea lui Daniel* se începe, tradusă pe deplin în limba rusă de doctorul Francis Skoryna din orașul glorios Polotsk în primul rând lui Dumnezeu cinstire și de învățatură pentru toți oamenii”).

După foaia de titlu urmează postfața, care are un volum de 7 pagini și este unul din cele mai voluminoase texte scrise de Skoryna. În acest text Skoryna încearcă să explice 10 profetizări ale lui Daniil exclusiv din punct de vedere al creștinismului, aspect, care diferă atât de canonul ebraic, cât și de estimarea creștină contemporană. Însăși Skoryna atrage atenția la diferența de sesizare a cărții în creștinism și iudaism.

Traducerea lui Skoryna este influențată în mare parte de traduceri deja existente din limbile slavonă bisericească, greacă și latină.

Astăzi sunt cunoscute 9 exemplare ale cărții lui Daniel, 8 din care se află în Federația Rusă și una în Polonia. Copia facsimil a fost reprodusă în baza exemplarului digital din colecția Bibliotecii Naționale a Rusiei din Sankt Petersburg.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skoryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 19 : Малая падарожная кніжка. Частка 1 = Малая падарожная кніжка. Часть 1 = The Little Travel Book. Part 1. – 2017. – 495 p.

Т. 19 : Малая падарожная кніжка. Частка 2 = Малая падарожная кніжка. Часть 2 = The Little Travel Book. Part 2. – 2017. – 479 p.

Volumul 19 al colecției, format din 2 părți, este cel mai impunător ca paginație. Volumele conțin copia facsimil a cărții,

care cercetătorii o numesc convențional «*Малая подорожная книжка*». Cartea a fost editată după 1520, (după ultima ipoteză –1522), când Francysk Skoryna se mută din Praga la Vilna. De facto, această lucrare este prima carte a etniei belaruse și prima carte tipărită la Vilna. Foaia de titlu comună nu s-a păstrat sau nu a fost deloc, fapt specific pentru acele timpuri, când denumirea cărții se stabilea prin conținutul ei. Dar, în postfață, printre altele, este lista lucrărilor „conținute în *Cartea mică de călătorie*” (перечень произведений „содержащихся в малой подорожной книжке”), fapt care a determinat denumirea condițională a acestei cărți, deși contemporanii ar fi numit-o după conținut și conform canoanelor «Псалтырь с воследованием» („Psaltire cu continuare”). Putem menționa că *Psaltirea* obișnuită (ca cea editată de Skoryna la Praga în 1517) conținea *Psaltirea* propriu-zisă și putea include unii psalmi, cântece biblice, slujbe de pomenire și alte materiale complementare. *Psaltirea* cu continuare, în afară de *Psaltirea* propriu-zisă, conține *Ceaslovul* (în slavonă: *Часословъ*), sau *Cartea Orelor*, care conține succesiunea slujbelor din Ciclu zilnic așa cum sunt ele slujite în Bisericile ortodoxe și catolice răsăritene și alte lucrări (până la 50 de lucrări separate). Această variantă era foarte populară, căci se folosea atât pentru slujbe, cât și pentru învățare în școală sau folosire în particular. «*Малая подорожная книжка*» prezintă anume așa tip de *Psaltire* cu continuare și conține 21 de părți:

Psaltirea (140 de pagini);

Ceaslovul (60 de pagini);

Acatistul Sfântului Mormânt (12 pagini);

Canonul Sfântului Mormânt (8 pagini);

Acatistul Arhanghelului Mihail (12 pagini);

Canonul Arhanghelului Mihail (8 pagini);

Acatistul Sfântului Ioan Botezătorul (12 pagini);

Canonul Sfântului Ioan Botezătorul (8 pagini);

Acatistul Maicii Domnului (12 pagini);

Canon Maicii Domnului (8 pagini);

Acatistul Sfinților Apostoli Petru și Pavel

(16 pagini);

Canonul Sfinților Apostoli Petru și Pavel (8 pagini);

Acatistul Sfântului Ierarh Nicolae (12 pagini);

Canonul Sfântului Ierarh Nicolae (8 pagini);

Acatistul Sfintei cruci (12 pagini);

Canonul Sfintei cruci (8 pagini);

Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos (12 pagini);

Canonul Domnului nostru Iisus Hristos (8 pagini);

Octoihul (36 pagini);

Canonul de pocăință către Domnul nostru Iisus Hristos (8 pagini);

Ecumenicul canonic (20 pagini);

Postfața pentru toată ediția (4 pagini).

La editarea acestei cărți Skoryna a fost influențat de „*Psaltir sa posledovanjem i časlovcem*” («*Псалтырь с воследованием и часословом: Сборник для путешественников*»), o lucrare similară editată în 1520 la Veneția de Božidar Vuković. Ediția venețiană similară avea un format mic, era destinată pentru călătorii și avea o structură asemănătoare.

Originală pentru acest tip de lucrări e folosirea în acatiste a acrostihurilor. În *Acatistul Sfântului Ioan Botezătorul* acrostihul alcătuiește fraza «*Писал доктор Скориничь Франчискус*» („A scris doctorul *Scorinici Franciscus*”), iar în *Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos* – «*Делал доктор Скориничь Франчискус*». Un acrostih alfabetic conține și *Acatistul Sfinților Apostoli Petru și Pavel*. Faptul prezenței acestor acrostihuri demonstrează că Skoryna este autorul lor. „*Малая подорожная книжка*” conține câteva gravuri de tip nou, care nu se aseamănă cu cele tipărite în Praga.

Cartea este ornamentată generos cu elemente decorative. Francysk Skoryna a fost primul editor de carte cu caractere chirilice, care a început să folosească foaia de titlu. «*Малая подорожная книжка*» include în sine cinci foi de titlu în formă de denumire a cărții încorporată într-o ramă ornamentată.

Fiind compusă din mai multe părți separate, exemplarele ediției «Малая подорожная книжка» au fost dispersate și combinate în diferite succesiuni și componente. La ziua de azi cel mai complet este socotit exemplarul în posesia Bibliotecii Regale din Copenhaga. Numai în acest exemplar s-a păstrat așa-numita „Пасхалия” („Paschalia” – metoda de calcul a datei de Paști cu tabele, care cuprindea data Paștelui pe mai mulți ani). Dar nu există un exemplar complet, care ar include toate părțile cunoscute ale ediției. Părți separate ale ediției «Малая подорожная книжка» sunt menținute de 13 organizații din Belarus, Federația Rusă, Ucraina, Polonia, Slovenia, Danemarca și Marea Britanie.

Copia facsimil a fost exercitată după părți separate păstrate în Biblioteca Regală din Copenhaga, Biblioteca Națională a Rusiei din Sankt Petersburg, organizația „Belgazprombank” din Minsk.

Кніжная спадчына Францыска Скарыны = Книжное наследие Франциска Скорины = Book heritage of Francysk Skaryna / Нацыянальная бібліятэка Беларусі. – Факсімільнае ўзнаўленне. – Мінск, 2013. –

Т. 20 : Апостал = Апостол = The Book Apostle. – 2017. – 727 p.

Volumul 20 prezintă o trecere de la *Vechiul Testament* la *Testamentul Nou* și se numește *Faptele Apostolilor*. Cartea *Faptele*

le Apostolilor este a V-a carte a *Noului Testament*. Se crede ca *Faptele Apostolilor* și *Evanghelia după Luca* alcătuiau la început o singură operă, care ar fi putut fi intitulată astăzi „Istoria obârșiiilor creștine”. În realitate, cartea *Faptele Apostolilor* este o scriere pseudonimă, fiind opera unui autor anonim și același lucru se poate spune despre *Evanghelia după Luca*. Autorul acestor scrieri nu a fost martor al vieții lui Iisus și nici măcar nu susține că descrie în *Evanghelia* evenimente la care ar fi fost martor. Denumirea cărții ne mărturește că sunt istorisite faptele și poruncile Sfinților Apostoli. Se presupune că conține texte scrise de înșși apostolii lui Iisus Hristos după înălțarea lui.

Faptele Apostolilor editate de Francysk Skoryna conțin data exactă a publicării – martie 1525 și ediția este prima în regatul lituanian, care are data la editare. Ediția se începe, tradițional, cu foaia de titlu urmată de postfața scrisă de Francysk Skoryna. Specific acestei ediții este că fiecare parte a cărții are o postfață. Postfețele Apostolilor nu sunt atât de voluminoase și nu conțin cugetările editorului în acea măsură care era caracteristică pentru edițiile din Praga, ci au un scop mai utilitar, lămurind, în linii generale, conținutul cărții.

Concluzia dedusă din constatările anterioare ne relatează că fiecare din introducerile (prefață), scrise de Francysk Skoryna pentru edițiile sale, întrunesc mai multe obiective: adnotează cartea, redă pe scurt conținutul, descrie eroii principali; povestește istoria creării, traducerii sau a răspândirii lucrării; lămurește importanța, impactul lucrării pentru fiecare creștin. Dar cel mai considerabil este faptul că textele editorului reflectă esența gândirii umanistice, religioase și patriotice a lui Francysk Skoryna.

În conveniență cu conceptul proiectului, exemplare ale edițiilor facsimil au fost transmise în bibliotecile naționale din alte țări dar și în mai multe biblioteci din Belarus, misiunea supremă a proiectului fiind, totuși, valorificarea patrimoniului scris al națiunii.

Activitatea colegilor noștri de la Biblioteca Națională din Belarus în domeniul valorificării patrimoniului scris, prin editarea edițiilor facsimil a cărților cu valoare spirituală ce aparțin omenirii întregi, merită stimă și apreciere. Astfel după colecția facsimil a edițiilor lui Francysk Skoryna, în 2018 vede tiparul ediția facsimil a primei cărți cu denumirea «Букварь», care, grație colegilor din Biblioteca Națională din Belarus, a intrat recent și în colecția de carte veche și rară a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Anul 2019 a fost marcat de editarea copiei facsimile – «Брестская Библия 1563 года» (*Biblia de la Brest*). *Biblia de la Brest* cântărește 15 kilograme, are 1500 de pagini și costă aproximativ 1,5 mii de euro. Ediția reproduce cu exactitate ab-

solută toate caracteristicile publicației originale: dimensiunea acesteia, tiparul, hârtia, inscripțiile și semnele scrise de mână pe paginile cărții. Special pentru ediția dată în conformitate cu tehnologiile antice și complet manual s-a făcut coperta. Directorul adjunct pentru cercetare și publicare al BNB, Alexander Susha, menționează că *Biblia de la Brest* este o comoară națională, cea mai mare, cea mai frumoasă, scumpă ediție din Belarus din secolele XVI-XVIII-lea. „Aceasta a fost o publicație unică care a influențat semnificativ chiar și epoca. Din păcate, până la mijlocul secolului al XX-lea, nici o copie a acestei *Biblie* nu a rămas în Belarus. Dar astăzi se întorc treptat, a spus Alexander Susha. – La început, ideea de facsimil părea fabuloasă, pentru că este foarte dificil să implementezi un astfel de proiect. Deși Biblioteca Națională a derulat deja numeroase proiecte de reînnoire facsimilă a monumentelor de carte precum: *Evangheliile Turovski, Polotsk și Slutsk*, primele cronici, lucrări literare și publicații ale lui Skoryna. Dar *Biblia de la Brest* era prea fantastică, pentru că posibilitățile de tipărire ale secolului al XVI-lea, pe care Nikolai Radziwill Ciornii le-a creat în tipografia sa, ni s-au părut incredibile. Și totuși, cu susținerea organelor guvernamentale și în colaborare cu agenții economici, ediția a fost realizată. Aproximativ 20 de profesioniști au lucrat la ea: o echipă de editori, redactori, designeri, tipografi, precum și un grup de meșteri în copertare. „Este demn de remarcat faptul că atelierul de copertare al editurii «Segment» a legat și copertat fiecare copie manual, astfel încât fiecare carte va fi unică și inimitabilă, cu imprimări și detalii variate, ca în secolul al XVI-lea”.

Editarea copiilor facsimil este metoda optimă de readucere în țară a edițiilor înstrăinate cândva, de scoatere din anonimat și valorificare a vestigiilor patrimoniale imprimare, de sensibilizare a opiniei publice cu privire la necesitatea salvării patrimoniului cultural documentar, de satisfacere a cerințelor informaționale și culturale ale comunității prin oferirea accesului cât mai larg la conținutul patrimoniului scris.